

Γλωσσάρι Μουσικών Όρων

επιμέλεια: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΟΥΡΓΟΥΛΙΟΣ*

Αρμονία: Θεωρία και πράξη της ταυτόχρονης συνήχησης δύο ή παραπάνω νοτών. Ειδικότερα, αναφέρεται στη δημιουργία συγχορδιών και τη σύνδεσή τους σε ακολουθίες, σύμφωνα με μια μουσική λογική.

Αντίστιξη: Θεωρία και πράξη της σύνθεσης που αφορά την ύπαρξη διαφορετικών μελωδικών γραμμών, οι οποίες, παρά την αυτονομία τους σαν μελωδίες, πχούν συνδυαστικά, δημιουργώντας ένα συνολικό μουσικό νόημα. Το αντίθετό της είναι η ομοφωνία, όπου η μουσική διαιρείται σε μελωδία και αρμονική συνοδεία.

Θέμα ή μουσικό θέμα: Μουσικό γεγονός με αρχή-μέση-τέλος, το οποίο συνιστά μια αδιάσπαστη μελωδικο-ρυθμικο-αρμονική ενότητα. Από τη σκοπιά της μορφής, αποτελεί τη βασικότερη μουσική ενότητα ενός μέρους. Παρουσιάζεται πρώτο αλλά και επανέρχεται εντός του μέρους. Από τη σκοπιά του περιεχομένου, εμπεριέχει το βασικό μουσικό υλικό του έργου.

Θεματικό υλικό ή υλικό: Το βασικό φθογγικό (φθόγγος=νότα) υλικό, από το οποίο αποτελούνται οι θεμελιώδεις μουσικές ιδέες ενός έργου.

Κανόνας: Αντιστικτική τεχνική σύνθεσης, κατά την οποία μία μελωδία ακολουθείται από τη μίμνήσή της σε άλλη φωνή/-ές με διαφορά φάσης (π.χ. η πρώτη φωνή ξεκινά στο μέτρο 1, η δεύτερη μιμείται την πρώτη στο μ.2, όπου η πρώτη εξελίσσεται περαιτέρω, η δε τρίτη φωνή μιμείται στο μ. 3 την πρώτη, όπου η δεύτερη φωνή μιμείται την περαιτέρω εξέλιξη της πρώτης).

Κλασικισμός ή κλασική εποχή: Η περίοδος της δυτικής έντεχνης «κλασικής» μουσικής (περίπου από το 1750 έως το 1820) που έπεται του μπαρόκ, με πρωταγωνιστικές φιγούρες τον Χάυντ, τον Μότσαρτ και τον Μπετόβεν. Το ύφος της εποχής είναι ομοφωνικό με κυριαρχία της μελωδίας. Ακολουθείται από τον ρομαντισμό χωρίς τα μεταξύ τους όρια να είναι σαφή. Με τον όρο κλασικός (κλασικές φόρμες, κλασικό στιλ κ.λπ.) συνήθως αναφερόμαστε στον κλασικισμό.

Μορφολογία: Η μελέτη της δομής των μουσικών έργων.

Μοτίβο: Το ελάχιστο μουσικό γεγονός, αποτελούμενο από λίγες νότες με έναν στοιχειώδη ρυθμό.

Μουσικό κείμενο: Στη μουσική όταν γίνεται λόγος για «κείμενο» εννοείται η παρτιτούρα.

* *Μουσικολόγος, σπουδαστής σύνθεσης*

Μπαρόκ (μουσική): Η περίοδος της μουσικής που εκτείνεται περίπου από το 1600 έως το θάνατο του Γ. Σ. Μπαχ (1750), της πιο εμβληματικής φιγούρας της. Χαρακτηριζόταν σε μεγάλο βαθμό από ενιαίο μουσικό ύφος, το οποίο ήταν αντιστικτικό. Ακολουθείται από τον κλασικισμό.

Λιμπρέτο: Οι στίχοι ή η πρόζα που αποτελούν το κείμενο μιας όπερας.

Ρομαντισμός: Η περίοδος της μουσικής που ακολουθεί τον κλασικισμό. Αφετηρία του θεωρούνται τα τελευταία έργα του Μπετόβεν. Μερικοί εκπρόσωποί του είναι: ο Ε. Μπερλιόζ, ο Ρ. Βάγκνερ, ο Φ. Σούμπερτ, ο Ρ. Σούμαν, ο Φ. Λιστ, ο Φ. Σοπέν. Με τον όρο ρομαντικός (ρομαντικό θέμα, ρομαντική μελωδία) αναφερόμαστε συνήθως στον ρομαντισμό.

Σονάτα (είδος): Στην πορεία από το μπαρόκ προς στον κλασικισμό η λέξη σονάτα σταδιακά απέκτησε τη διπλή σημασία μιας μουσικής μορφής και ενός μουσικού είδους. Ως είδος αποτελείται από τρία ή τέσσερα μέρη (κινήσεις), μερικά από τα οποία έχουν και μορφή σονάτα: 1ο μέρος – γρήγορο σε μορφή σονάτα στην κύρια τονικότητα, 2ο μέρος - αργό σε άλλη τονικότητα, 3ο μέρος – γρήγορο στην κύρια τονικότητα.

Σονάτα (μορφή): Ως μορφή που χαρακτηρίζει τη δομή ενός μέρους του έργου, η σονάτα ξεκινά με την έκθεση, όπου εμφανίζεται ένα πρώτο θέμα (Α) και μια γέφυρα οδηγεί σε άλλη τονικότητα οπότε και εμφανίζεται ένα δεύτερο θέμα (Β). Στη συνέχεια, ακολουθεί η ανάπτυξη, όπου τα θέματα εναλλάσσονται και εξελίσσονται, με τη μουσική να περνά από διάφορες τονικότητες. Τέλος, έρχεται η επανέκθεση, όπου επαναφέρονται τα δύο θέματα στην κύρια όμως τονικότητα (Α και Β'). Το σχήμα εμφανίζεται ως εξής: Α, Β | Ανάπτυξη | Α, Β'.

Συμφωνία: Από τον κλασικισμό και έπειτα, η Συμφωνία παγιώθηκε σε τετραμερές έργο για ορχήστρα με δομικό πρότυπο του είδους σονάτα. Τυπική δομή: 1ο μέρος – γρήγορο σε μορφή σονάτα στην κύρια τονικότητα, 2ο μέρος (σε άλλη τονικότητα) – αργό σε ασματική μορφή ή φόρμα σονάτα ή θέμα και παραλλαγές, 3ο Μέρος (στην κύρια τονικότητα) – Μενουέτο ή Σκέρτσο με χορευτικό ρυθμό και 4ο μέρος ή finale (στην κύρια τονικότητα) – γρήγορο σε μορφή ρόντο ή ρόντο-σονάτα ή σονάτα ή θέμα και παραλλαγές.

Τονικότητα ή τονικό κέντρο: Η βασική νότα, η οποία αποτελεί πόλο έλξης όλων των υπολοίπων νοτών σε ένα έργο μουσικής ή σε ένα τμήμα του. Η νότα αυτή αποτελεί σημείο αφετηρίας και κατάληξης του έργου. Συνήθως, η τονικότητα συνοδεύεται από μία ομώνυμη κλίμακα (π.χ η τονικότητα Ντο από τη Ντο μείζονα κλίμακα: Ντο-Ρε-Μι-Φα-Σολ-Λα-Σι).

Φόρμα ή μορφή: Η δομή ενός μέρους του έργου που αποτελείται από ένα ή περισσότερα μουσικά θέματα και συχνά από την επεξεργασία αυτών των θεμάτων π.χ. μορφή σονάτα (Α,-Β|Ανάπτυξη|Α,Β'), ρόντο (Α,Β,Α,Γ,Α), θέμα και παραλλαγές (Α, Παραλλαγή 1, Παρ. 2, Παρ. 3...), τριμερής ασματική μορφή (ΑΒΑ) κ.λπ.

Φούγκα: Αντιστικτική-πολυφωνική τεχνική σύνθεσης και μουσική μορφή, συγγενική του κανόνα αλλά πιο περίπλοκη. Χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός θέματος, το οποίο παρουσιάζεται αρχικά στην πρώτη φωνή και στη συνέχεια περνάει διαδοχικά στη δεύτερη, την τρίτη κ.ο.κ., ενώ οι υπόλοιπες φωνές εκθέτουν μελωδίες αντιστικτικές ως προς το θέμα. Θεωρείται το αποκορύφωμα της μουσικής τέχνης του μπαρόκ.

Fortepiano (όργανο): Πρόγονος του σημερινού πιάνου. **T**